

بررسی عوامل مؤثر بر آسیب پذیری جوانان کشور در سال ۱۳۸۵ از دیدگاه جنسیتی

مریم جوادی^۱، فاطمه هرنندی^۱، مریم ذوالقدر^۲

^۱ پژوهشکده‌ی آمار
^۲ دانشگاه علامه طباطبائی

چکیده. در این مقاله پس از تعریف جوانان آسیب پذیر و ارائه‌ی ویژگی‌های کلی جمعیتی و اجتماعی آنان، با استفاده از داده‌های حاصل از آمارگیری از نیروی کار سال ۱۳۸۵ مرکز آمار ایران، با بهره‌گیری از مدل پروبیت، جهت و احتمال آسیب پذیر شدن جوانان بر اثر برخی عوامل فردی و خانواری، با رویکرد جنسیتی بررسی و ارائه می‌شود. نتایج بررسی نشان می‌دهد جوانان ۱۹ تا ۲۴ ساله، جوانان ساکن در مناطق روستایی و جوانانی که در خانوارهایی زندگی می‌کنند که از نظر فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی در سطوح پایین‌تری قرار دارند بیشتر در معرض آسیب پذیری قرار دارند و در این میان وضعیت زنان جوان بدتر از مردان جوان است.

۱- مقدمه

یکی از دغدغه‌های اصلی دولت در مورد جوانان کشور، افزایش سلامت جسمی و روانی و رفع آسیب‌های اجتماعی آنان است به‌طوری‌که این موضوع در سیاست‌های کلی برنامه‌های چهارم و پنجم توسعه نیز منعکس شده است. بر اساس نتایج حاصل از سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵، ۳۵/۴ درصد جمعیت کشور را جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله تشکیل داده‌اند. بررسی‌ها نشان داده است حدود یک چهارم جمعیت مذکور به

واژگان کلیدی: آسیب پذیر؛ بیکار؛ جوان؛ شاغل؛ غیرفعال؛ غیرمحصل؛ مدل پروبیت.

دریافت: ۱۳۸۷/۱۰/۲۵، پذیرش: ۱۳۸۸/۴/۹

* نویسنده‌ی عهده‌دار مکاتبات

دلیل عدم اشتغال به کار یا تحصیل، در مقایسه با سایر همسالان خود بیشتر در معرض آسیب پذیری بوده‌اند. همچنین احتمال آسیب‌پذیری بین زیرگروه‌های مختلف سنی، جنسی، شهری و روستایی متفاوت بوده‌است [۲].

شناخت ویژگی‌های جوانان آسیب‌پذیر و به‌طور کلی مطالعه و بررسی عوامل موثر بر آسیب‌پذیری جوانان از این نظر اهمیت دارد که می‌تواند ضمن آشکار ساختن جنبه‌های مختلف این بخش از سرمایه‌های بلا استفاده‌ی کشور، برای سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان ذیربط این امکان را فراهم آورد که با پیشگیری، کنترل و رفع عوامل موثر بر این پدیده‌ی ظاهراً رو به گسترش در کشور، در جهت تحقق اهداف برنامه‌های توسعه تلاش کنند.

با توجه به اهمیت و لزوم شناخت بیشتر کشورها نسبت به بخشی از جامعه‌ی جوان خود که به هر علتی بیشتر از سایرین در معرض خطر آسیب‌پذیری قرار دارند، سازمان بین‌المللی کار در نشست تخصصی خود با موضوع نماگرهای کار شایسته برای منطقه‌ی آسیا و اقیانوسیه که در ژوئن سال ۲۰۰۶ در بانکوک برگزار شد، محاسبه‌ی شاخصی با عنوان «نرخ جوانان آسیب‌پذیر» را به کشورها توصیه کرد [۷]. از نظر سازمان مذکور، جوانان آسیب‌پذیر افراد غیرشاغل غیرمحصلی هستند که ۱۵ تا ۲۴ سال سن دارند. به عبارت دیگر جوانان آسیب‌پذیر شامل بخشی از جوانان حاضر در نیروی کار (بیکار غیرمحصّل) و بخشی از جوانان خارج از نیروی کار (غیرفعال غیرمحصّل) هستند و به نظر می‌رسد خطر ابتلا به آسیب‌های اجتماعی گروه دوم بیشتر باشد.

هدف از این مقاله، معرفی عوامل موثر بر آسیب‌پذیری جوانان است. با توجه به این‌که از پیش به‌نظر می‌رسید برخی از ویژگی‌های فردی و خانواری بر کاهش یا افزایش احتمال آسیب‌پذیری موثر باشند لذا با توجه به اطلاعات در دسترس، متغیرهای مورد نظر ساخته شد و پس از بررسی توصیفی آن‌ها، متغیرهای مناسب انتخاب و با استفاده از مدل رگرسیونی، جهت و احتمال آسیب‌پذیر شدن جوانان بر اثر آن متغیرها، از دیدگاه جنسیتی مورد بررسی و مقایسه قرار گرفت.

در این‌جا ذکر سه نکته ضروری است. اولاً با توجه به شرایط فرهنگی حاکم بر جامعه، زنان جوان دارای همسر از شمول تعریف جوانان آسیب‌پذیر خارج شدند. ثانیاً با توجه به تعریف جوان از دیدگاه سازمان ملی جوانان همه‌ی افرادی که در محدوده‌ی سنی ۱۵ تا

۲۹ سال قرار دارند، به عنوان جوان در نظر گرفته شدند [۳]. ثالثاً به علت نامشخص بودن سطح در افراد دارای تحصیلات علوم دینی و در نتیجه عدم امکان انتساب تحصیلات آنها به سطوح عالی و غیر آن، این افراد در هنگام مدل‌بندی، از نمونه حذف شدند.

۲- مدل‌بندی آسیب‌پذیری جوانان

در این مقاله، با استفاده از فایل ترکیبی مربوط به چهار فصل نتایج وزن‌دهی شده‌ی حاصل از آمارگیری از نیروی کار مرکز آمار ایران در سال ۱۳۸۵ آسیب‌پذیری جوانان به عنوان متغیر پاسخ در نظر گرفته شده و تأثیر برخی ویژگی‌های فردی و خانواری بر آن، با استفاده از مدل پروبیت به تفکیک جنس بررسی شده است.

۲-۱- معرفی طرح آمارگیری از نیروی کار

طرح آمارگیری از نیروی کار مرکز آمار ایران به صورت فصلی برای حدود ۴۵ هزار خانوار نمونه انجام می‌شود. روش نمونه‌گیری، خوشه‌ای دو مرحله‌ای با طبقه‌بندی است و از نمونه‌گیری چرخشی با الگوی ۲-۲-۲ استفاده می‌شود. یعنی از هر خانوار نمونه، دو فصل متوالی آمارگیری می‌شود سپس موقتاً برای دو فصل متوالی از نمونه خارج می‌شود و بعد مجدداً برای دو فصل متوالی دیگر به نمونه باز می‌گردد و پس از آن برای همیشه از نمونه خارج می‌شود. خانوارها و افراد طی سه مرحله وزن دهی می‌شوند. این مراحل عبارتند از: اعمال وزن پایه (عکس احتمال انتخاب)، تعدیل وزن پایه برای بی‌پاسخی و تعدیل وزن بر اساس پیش‌بینی‌های جمعیتی. جزئیات بیشتر در مورد طرح نمونه‌گیری در [۵] ارائه شده است.

۲-۲- مدل پروبیت

در مطالعاتی که متغیر پاسخ دو حالتی است (موفقیت: ۱، شکست: ۰) برای مدل‌سازی احتمال موفقیت بر اساس متغیرهای مستقل، با فرض تبعیت تابع احتمال متغیر پاسخ از فرم تابع احتمال خانواده‌ی نمایی، می‌توان از مدل‌های خطی تعمیم یافته استفاده کرد. به

همین منظور باید تابع ارتباطی یافت که برد تابع معکوس آن‌ها در محدوده‌ی [۰ ۱] قرار گیرد [۱] و [۶]. توزیع های تجمعی متغیرهای پیوسته از این نوع توابع هستند و یک حالت خاص آن، تابع تجمعی نرمال استاندارد است که مبنای تعریف مدل پروبیت قرار گرفته است [۶].

مدل پروبیت در حالت کلی عبارت است از: $\Pr(y_i = 1 | \mathbf{x}_i) = \Phi(\mathbf{x}_i \mathbf{b})$ که در آن، y_i متغیر پاسخ برای فرد i ام، $\mathbf{x}_i$ بردار متغیرهای تبیینی برای فرد i ام، $\mathbf{b}$ بردار ضرایب و Φ تابع توزیع تجمعی نرمال استاندارد است.

یکی از روش‌های تفسیر مدل پروبیت، محاسبه‌ی تغییر در احتمال موفقیت متغیر پاسخ به ازای تغییر در متغیر تبیینی موردنظر است. به عنوان مثال در یک متغیر تبیینی دوحالتی، تغییر در احتمال موفقیت متغیر پاسخ، از تفاضل احتمال‌های موفقیت به ازای دو سطح متغیر تبیینی مورد بررسی با فرض ثابت ماندن سایر متغیرهای تبیینی (میانگین یا رده‌ی مبنا) به دست می‌آید.

در این مقاله، برای برآزش مدل پروبیت از نرم‌افزار STATA و دستور dprobit استفاده شده است که برای محاسبه‌ی تغییر در احتمال موفقیت متغیر پاسخ، از رابطه‌ی $\frac{\partial \Phi}{\partial x_j} = f(\bar{\mathbf{x}}\mathbf{b})b_j$ به عنوان تقریبی از تفاضل احتمال‌های موفقیت متغیر پاسخ به ازای دو سطح متغیر تبیینی مورد نظر استفاده می‌کند [۸]. لازم به ذکر است متغیرهای تبیینی k رده‌ای ($k > 2$)، قبل از ورود به مدل به $k - 1$ متغیر دو حالتی تبدیل شده‌اند.

۳-۲- متغیرهای مورد استفاده

در این مدل بندی، متغیر دوحالتی آسیب‌پذیری (آسیب‌پذیر نیست: ۰، آسیب‌پذیر هست: ۱) به عنوان متغیر پاسخ انتخاب شده است که به ترتیب ۷۵/۵ درصد و ۲۴/۵ درصد نمونه را شامل می‌شود. متغیرهای زیر نیز به عنوان متغیرهای تبیینی در مدل بندی مورد استفاده قرار گرفته‌اند:

- ۱- منطقه‌ی سکونت (شهر: ۰، آبادی: ۱) که به ترتیب ۶۱/۹ و ۳۸/۱ درصد نمونه را شامل می‌شوند.

- ۲- سن (۱۵ تا ۱۸ سال: ۱، ۱۹ تا ۲۴ سال: ۲، ۲۵ تا ۲۹ سال: ۳) که به ترتیب ۳۲/۶، ۴۱/۱ و ۲۶/۳ درصد نمونه را شامل می‌شوند.
- ۳- سن سرپرست خانوار (با میانگین ۴۷ سال)
- ۴- جنس (مرد: ۰، زن: ۱) که به ترتیب ۴۹/۳ و ۵۰/۷ درصد نمونه را شامل می‌شوند.
- ۵- جنس سرپرست خانوار (مرد: ۰، زن: ۱) که به ترتیب ۹۲/۴ و ۷/۶ درصد نمونه را شامل می‌شوند.
- ۶- وضع سواد (بی‌سواد: ۰، باسواد: ۱) که به ترتیب ۳/۴ و ۹۶/۶ درصد نمونه را شامل می‌شوند.
- ۷- وضع سواد سرپرست خانوار (بی‌سواد: ۰، باسواد: ۱) که به ترتیب ۲۸/۶ و ۷۱/۴ درصد نمونه را شامل می‌شوند.
- ۸- وضع مهاجرت (فرد و سرپرست خانوار مهاجر: ۱، فرد مهاجر ولی سرپرست خانوار غیر مهاجر: ۲، فرد غیر مهاجر (اعم از سرپرست خانوار مهاجر یا غیر مهاجر): ۳) که به ترتیب ۶/۵، ۱ و ۹۲/۵ درصد نمونه را شامل می‌شوند.
- ۹- وضع زناشویی (بی‌همسر (هرگز ازدواج نکرده یا بی‌همسر بر اثر فوت یا طلاق): ۰، دارای همسر: ۱) که به ترتیب ۷۱/۳ و ۲۸/۷ درصد نمونه را شامل می‌شوند.
- ۱۰- وضع زناشویی سرپرست خانوار (بی‌همسر (هرگز ازدواج نکرده یا بی‌همسر بر اثر فوت یا طلاق): ۰، دارای همسر: ۱) که به ترتیب ۹/۱ و ۹۰/۹ درصد نمونه را شامل می‌شوند.
- ۱۱- تحصیلات عالی (تحصیلات عالی ندارد: ۰، تحصیلات عالی دارد: ۱) که به ترتیب ۸۶/۹ و ۱۳/۱ درصد نمونه را شامل می‌شوند.
- ۱۲- تحصیلات عالی سرپرست خانوار (تحصیلات عالی ندارد: ۰، تحصیلات عالی دارد: ۱) که به ترتیب ۹۲/۳ و ۷/۷ درصد نمونه را شامل می‌شوند.
- ۱۳- تجربه‌ی اشتغال (تجربه‌ی اشتغال ندارد: ۰، تجربه‌ی اشتغال دارد (در حال حاضر شاغل یا قبلاً شاغل): ۱) که به ترتیب ۵۸/۹ و ۴۱/۱ درصد نمونه را شامل می‌شوند.

۱۴- وضع فعالیت سرپرست خانوار (شاغل: ۱، بیکار: ۲، غیر فعال: ۳) که به ترتیب ۷۴/۲، ۳/۲ و ۲۲/۶ درصد نمونه را شامل می‌شوند.

۱۵- بعد خانوار (یک نفره: ۱، دو نفره: ۲، سه نفره: ۳، چهار نفره: ۴، ۵ نفره: ۵، ۶ نفره و بیشتر: ۶) که به ترتیب ۰/۳، ۵/۵، ۱۴/۸، ۱۸/۵، ۲۰ و ۴۰/۹ درصد نمونه را شامل می‌شوند.

لازم به ذکر است به منظور مقایسه‌ی جنسیتی الگوی آسیب‌پذیری، متغیر جنس و متغیر وضع زناشویی (به دلیل حذف زنان جوان دارای همسر از شمول تعریف جوانان آسیب‌پذیر) از مدل‌بندی‌های تفکیکی مردان و زنان جوان حذف شده‌اند.

۳- یافته‌ها

خلاصه‌ی نتایج برآورد میزان تغییر در احتمال آسیب پذیر شدن جوانان بر اثر برخی ویژگی‌های فردی و خانواری بر اساس سه مدل پروبیت برای کل جوانان، مردان جوان و زنان جوان در جدول ۱ ارائه شده است. برای هر مدل، دو ستون اختصاص یافته است. در یک ستون، برآورد میزان تغییر در احتمال آسیب پذیر شدن یک جوان به ازای تغییر در سطح متغیر تبیینی مربوط ($\frac{\partial \Phi}{\partial x_j}$) با فرض ثابت ماندن سایر متغیرها و در ستون دیگر P-مقدار آن ارائه شده است. بر این اساس می‌توان مشاهده کرد برخی ویژگی‌های فردی و خانواری بر تغییر احتمال آسیب‌پذیری جوانان موثر هستند که در ادامه به آن‌ها اشاره می‌شود.

جدول ۱- برآورد میزان تغییر در احتمال آسیب‌پذیر شدن جوانان به تفکیک جنس با استفاده از مدل پروبیت

نام متغیر	کل		مرد		زن	
	میزان تغییر در احتمال	P-مقدار	میزان تغییر در احتمال	P-مقدار	میزان تغییر در احتمال	P-مقدار
محل سکونت (آبادی)	۰/۰۳	۰/۰۰	-۰/۰۰۱	۰/۸۶	۰/۰۳	۰/۰۰
	۱۹ تا ۲۴ ساله (مینای مقایسه)					
	۱۵ تا ۱۸ ساله	-۰/۲۰۶	۰/۰۰	-۰/۱۸۲	-۰/۱۶۲	۰/۰۰
	۲۵ تا ۲۹ ساله	-۰/۰۵	۰/۰۰	-۰/۰۲۵	-۰/۰۶۹	۰/۰۰
سن سرپرست	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۰	۰/۰۱	۰/۰۰
جنس (زن بودن در مقایسه با مرد بودن)	۰/۰۳	۰/۰۰				
جنس سرپرست (زن بودن در مقایسه با مرد بودن)	۰/۰۱	۰/۲۶	۰/۰۱	۰/۳۰	۰/۰۳	۰/۰۴
وضع سواد (با سواد بودن در مقایسه با بی سواد بودن)	-۰/۱۴۸	۰/۰۰	-۰/۲۳۴	۰/۰۰	-۰/۰۶۰	۰/۰۰
وضع سواد سرپرست (با سواد بودن در مقایسه با بی‌سواد بودن)	-۰/۰۱۶۷	۰/۰۰	۰/۰۱	۰/۰۹	-۰/۰۱۲	۰/۰۲
مهاجر نبودن فرد (مینای مقایسه)						
	مهاجر بودن فرد و سرپرست (هر دو مهاجر)	-۰/۰۰۱	۰/۸۹	-۰/۰۱۷	-۰/۰۳۱	۰/۰۰
	مهاجر بودن فرد و مهاجر نبودن سرپرست	۰/۱۵	۰/۰۰	۰/۲۵	-۰/۱۵۹	۰/۰۰
	وضع زناشویی (دارای همسر در مقایسه با بدون همسر)	-۰/۲۹۷	۰/۰۰			
وضع زناشویی سرپرست (دارای همسر در مقایسه با بدون همسر)	۰/۰۱	۰/۱۹	-۰/۰۰۲	۰/۷۹	-۰/۱۷۰	۰/۰۰
تحصیلات (داشتن تحصیلات عالی در مقایسه با نداشتن آن)	-۰/۱۶۸	۰/۰۰	-۰/۱۴۷	۰/۰۰	-۰/۱۵۷	۰/۰۰
تحصیلات سرپرست (داشتن تحصیلات عالی در مقایسه با نداشتن)	-۰/۰۳۸	۰/۰۰	-۰/۰۱۵	۰/۰۵	-۰/۰۴۳	۰/۰۰
شاغل بودن (مینای مقایسه)						
	بیکار بودن	۰/۲۸	۰/۰۰	۰/۴۰	۰/۰۳	۰/۰۱
	غیر فعال بودن	۰/۰۷	۰/۰۰	۰/۱۰	۰/۰۱	۰/۲۱
	تجربه‌ی اشتغال (داشتن تجربه در مقایسه با نداشتن تجربه)	-۰/۱۷۵	۰/۰۰	-۰/۱۹۰	-۰/۱۹۴	۰/۰۰

جدول ۱- برآورد میزان تغییر در احتمال آسیب‌پذیر شدن جوانان به تفکیک جنس با استفاده از مدل پروبیت (ادامه)

نام متغیر	مرد			زن		
	کل	میزان تغییر در احتمال	P-مقدار	کل	میزان تغییر در احتمال	P-مقدار
یک نفر (مبنای مقایسه)						
دو نفر	۰/۱۲	۰/۰۰	۰/۰۵	۰/۱۰	-۰/۲۰۲	۰/۰۰
سه نفر	۰/۱۰	۰/۰۰	۰/۰۸	۰/۰۰	-۰/۲۰۹	۰/۰۰
چهار نفر	۰/۱۰	۰/۰۰	۰/۱۱	۰/۰۰	-۰/۱۵۰	۰/۰۰
پنج نفر	۰/۱۳	۰/۰۰	۰/۳	۰/۰۰	-۰/۰۹۷	۰/۰۴
شش نفر و بیش تر	۰/۱۴	۰/۰۰	۰/۱۴	۰/۰۰	-۰/۰۶۷	۰/۱۸

آ- ویژگی‌های فردی

جنس: زن بودن در مقایسه با مرد بودن، احتمال آسیب‌پذیری جوانان را حدود ۳ درصد افزایش می‌دهد.

با یادآوری این موضوع که زنان جوان دارای همسر از شمول تعریف جوانان آسیب‌پذیر خارج شده‌اند، بیشتر بودن احتمال آسیب‌پذیری زنان جوان در مقابل مردان جوان، از نکات تامل برانگیز است که شاید بتوان علل اصلی آن را در باورها و سنت‌های حاکم بر جامعه ریشه‌یابی کرد که از سویی منجر به حضور بسیار کمتر از حد انتظار زنان در بازار کار و در نتیجه پایین‌تر شدن قابل توجه نرخ مشارکت اقتصادی زنان در مقایسه با مردان شده است (۱۶ درصد در مقابل ۶۴ درصد [۴]) و از سویی دیگر در صورت حضور در بازار کار به علت عدم برخورداری از فرصت‌های شغلی برابر با مردان، منجر به بالاتر شدن قابل توجه نرخ بیکاری آنان در مقایسه با مردان شده است (۱۶/۲ درصد در مقابل ۱۰ درصد [۴]) و هر دو جنبه یعنی غیر فعال بودن و همین‌طور بیکار بودن برای جوانان غیر محصل زمینه ساز قرار گرفتن در معرض آسیب‌پذیری است.

سن: بررسی اثر سن در تغییر احتمال آسیب‌پذیری در مدل‌های تفکیکی مردان و زنان جوان نشان می‌دهد در مقایسه با جوانان ۱۹ تا ۲۴ ساله، جوانان واقع در گروه سنی

پایین‌تر و همین‌طور جوانان واقع در گروه سنی بالاتر کم‌تر در معرض آسیب‌پذیری هستند. این موضوع ناشی از بیشتر بودن احتمال اشتغال به تحصیل برای جوانان کمتر از ۱۹ سال به دلیل بیشتر فراهم بودن امکان تحصیل در مقطع متوسطه و پایین‌تر و همین‌طور بیش‌تر بودن احتمال دستیابی به شغل (مردان) و احتمال ازدواج (زنان) برای جوانان ۲۵ ساله و بیشتر در مقایسه با جوانان گروه سنی ۱۹ تا ۲۴ ساله است. در هر صورت مشاهده می‌شود مردان و زنان ۱۹ تا ۲۴ ساله در مقایسه با سایر هم‌جنسان خود در گروه‌های سنی دیگر، بیش‌تر در معرض آسیب‌پذیری هستند.

وضع سواد: باسواد بودن در مقایسه با بی‌سوادی، احتمال آسیب‌پذیری جوانان را حدود ۱۵ درصد کاهش می‌دهد. این کاهش احتمال برای مردان جوان حدود ۲۲ درصد ولی برای زنان جوان حدود ۶ درصد است.

وضع زناشویی: در مقایسه با جوانان بدون همسر (اعم از هرگز ازدواج نکرده یا بی‌همسر بر اثر طلاق یا فوت همسر) جوانان دارای همسر حدود ۳۰ درصد کمتر در معرض آسیب‌پذیری هستند. این موضوع با توجه به اینکه ازدواج و تشکیل خانواده عموماً با افزایش حس مسئولیت و ایجاد انگیزه برای اشتغال همراه است، دور از انتظار نیست. به این ترتیب ازدواج می‌تواند به عنوان یکی از علل مؤثر بر کاهش احتمال آسیب‌پذیری جوانان محسوب شود.

تحصیلات عالی: در مقایسه با جوانانی که تحصیلات عالی ندارند، جوانان دارای تحصیلات عالی، حدود ۱۷ درصد کمتر در معرض آسیب‌پذیری قرار دارند. این نتیجه با در نظر گرفتن این موضوع که از یک‌سو در سالیان اخیر با افزایش تعداد موسسات آموزش عالی و به‌طور کلی افزایش ظرفیت پذیرش دانشجو، امکان بیشتری برای ادامه تحصیل جوانان فراهم شده است و از سویی دیگر انتظار می‌رود جوانان دارای تحصیلات دانشگاهی شانس بیشتری برای دستیابی به شغل داشته باشند، قابل توجیه است. در هر صورت به نظر می‌رسد داشتن تحصیلات عالی به‌طور کلی احتمال آسیب‌پذیری جوانان را کاهش می‌دهد و در بدینانه‌ترین حالت می‌توان ادعا کرد داشتن تحصیلات عالی، آسیب‌پذیری جوانان را حداقل تا چند سال به تعویق می‌اندازد.

تجربه‌ی اشتغال: در مقایسه با جوانان بدون تجربه، جوانانی که تجربه‌ی اشتغال دارند حدود ۱۷ درصد کم‌تر در معرض آسیب‌پذیری هستند. این موضوع با در نظر گرفتن این نکته که بیش از ۷۰ درصد جوانان آسیب‌پذیر در گذشته هیچ نوع اشتغالی را تجربه نکرده‌اند، می‌تواند موید این نکته باشد که داشتن تجربه‌ی کار امتیاز مثبتی برای دستیابی جوانان به شغل محسوب می‌شود و احتمال اشتغال آنان را افزایش و در نتیجه احتمال آسیب‌پذیری آنان را کاهش می‌دهد.

وضع مهاجرت: در مقایسه با مهاجر نبودن (اعم از این که سرپرست خانوار مهاجر باشد یا نه) مهاجر بودن توأم فرد و سرپرست، احتمال آسیب‌پذیری جوانان را اعم از مرد و زن کاهش می‌دهد. اما مهاجر بودن فرد به تنهایی، احتمال آسیب‌پذیری مردان را ۲۵ درصد افزایش ولی احتمال آسیب‌پذیری زنان را حدود ۱۶ درصد کاهش می‌دهد. حالت نخست بیانگر وضعیتی است که کل خانوار (شامل خانوارهای یک نفره) در سال مورد بررسی مهاجرت کرده‌اند و با این استدلال که اغلب این خانوارها در مقایسه با سایرین از جایگاه اجتماعی کمتری برخوردارند و با مشکلات اقتصادی بیشتری مواجه هستند، لذا انگیزه‌ی بیشتری برای پذیرش هر نوع اشتغال (مناسب یا نامناسب) دارند و در نتیجه با احتمال کم‌تری در خارج از نیروی کار قرار می‌گیرند و به تبع آن احتمال آسیب‌پذیری کم‌تری دارند. این گروه، شامل جوانانی که به منظور تحصیل یا اشتغال، خانوار و شهر یا آبادی محل سکونت قبلی خود را ترک کرده و در حال حاضر به تنهایی زندگی می‌کنند هم می‌شود. حالت دوم اغلب به جوانانی اختصاص دارد که در سال مورد بررسی، از محلی که به منظور تحصیل یا گذراندن خدمت سربازی قبلاً به آنجا مهاجرت کرده بودند، بازگشته و به خانوار اصلی خود پیوسته‌اند. این گروه از مردان جوان در معرض آسیب‌پذیری بیشتری هستند در حالی که در مورد زنان جوان عکس این رابطه برقرار است.

ب- ویژگی‌های خانواری

منطقه‌ی سکونت: هر چند نتایج مدل برای کل جوانان بیانگر این نکته است که در مقایسه با جوانانی که ساکن مناطق شهری هستند، جوانان ساکن در مناطق روستایی، حدود ۳ درصد بیش‌تر در معرض آسیب‌پذیری قرار دارند اما با توجه به این که تأثیر این

متغیر برای مردان جوان از لحاظ آماری معنی‌دار نیست لذا می‌توان نتیجه گرفت این متغیر بیش‌تر در آسیب‌پذیری زنان جوان مؤثر بوده است. به عبارت دیگر زنان ساکن در مناطق روستایی در مقایسه با زنان شهری در معرض آسیب‌پذیری بیشتری هستند. با توجه به این که در سال مورد بررسی، نسبت اشتغال زنان جوان روستایی حدود دو برابر نسبت اشتغال زنان جوان شهری بوده است، لذا این پدیده می‌تواند عمدتاً ناشی از کم‌تر بودن امکانات تحصیل در مناطق روستایی در مقایسه با مناطق شهری به‌ویژه برای زنان باشد.

سن سرپرست خانوار: با افزایش سن سرپرست خانوار، احتمال آسیب‌پذیری جوانان افزایش می‌یابد. این افزایش در مورد زنان جوان بیش‌تر است.

جنس سرپرست خانوار: زن بودن سرپرست خانوار فقط برای زنان جوان، احتمال آسیب‌پذیری را افزایش می‌دهد.

وضع سواد سرپرست خانوار: در مقایسه با جوانانی که سرپرست خانوار آنان بی‌سواد است، جوانانی که سرپرست خانوار آنان باسواد است کم‌تر در معرض آسیب‌پذیری قرار دارند. تاثیر این متغیر برای مردان جوان از لحاظ آماری معنی‌دار نیست.

تحصیلات عالی سرپرست خانوار: جوانانی که سرپرست خانوار آنها دارای تحصیلات عالی هستند، کم‌تر از سایرین در معرض آسیب‌پذیری هستند. تاثیر این متغیر در کاهش احتمال آسیب‌پذیری، برای زنان جوان بیشتر است.

وضع زناشویی سرپرست خانوار: دارای همسر بودن سرپرست خانوار فقط برای زنان جوان، احتمال آسیب‌پذیری را کاهش می‌دهد.

وضع فعالیت سرپرست خانوار: در مقایسه با جوانانی که سرپرست خانوار آنها شاغل است، جوانانی که سرپرست خانوار آنها بیکار یا غیرفعال است، به ترتیب حدود ۲۸ و ۷ درصد بیشتر در معرض آسیب‌پذیری هستند. تاثیر این متغیر در آسیب‌پذیری مردان جوان بیشتر از زنان جوان است.

بعد خانوار: با افزایش بعد خانوار، احتمال آسیب‌پذیر شدن جوانان افزایش می‌یابد. به‌طوری‌که جوانانی که در خانوارهای ۶ نفره و بیشتر زندگی می‌کنند، در مقایسه با خانوارهای تک‌نفره ۱۴ درصد بیشتر در معرض آسیب‌پذیری قرار دارند. این رابطه در مورد زنان جوان صدق نمی‌کند. بررسی‌های جزئی‌تر نشان داد نرخ آسیب‌پذیری دختران جوانی

که به تنهایی زندگی می‌کنند ۱۷ درصد است در حالی که این نرخ برای مردان جوان تنها حدود ۱۰ درصد است لذا علت متفاوت شدن جهت احتمال‌های برآورد شده برای خانوارهای با بعد بیشتر در مقایسه با خانوارهای یک نفره برای زنان جوان، بالاتر بودن این نرخ است.

۴- جمع‌بندی، نتیجه‌گیری و پیشنهاد

یافته‌ها نشان می‌دهد برخی از ویژگی‌های فردی و خانواری بر احتمال آسیب‌پذیری جوانان موثر هستند. برخی ویژگی‌های فردی نظیر زن بودن، احتمال آسیب‌پذیر شدن را افزایش می‌دهد درحالی‌که ویژگی‌های فردی دیگر نظیر باسواد بودن، دارای همسر بودن، داشتن تحصیلات عالی و داشتن تجربه‌ی اشتغال، احتمال آسیب‌پذیر شدن را کاهش می‌دهد. همچنین برخی ویژگی‌های خانواری نظیر مسن بودن و بیکار بودن سرپرست خانوار، احتمال آسیب‌پذیری را افزایش می‌دهد در حالی‌که ویژگی‌های خانواری دیگر نظیر باسواد بودن و تحصیلات عالی داشتن سرپرست خانوار، احتمال آسیب‌پذیری را کاهش می‌دهد.

بررسی جنسیتی آسیب‌پذیری جوانان از طریق مقایسه‌ی مقادیر برآوردشده برای میزان تغییر در احتمال آسیب‌پذیری بین مردان و زنان جوان نشان می‌دهد آسیب‌پذیری این دو از الگوی یکسانی تبعیت نمی‌کند. به‌طوری‌که یافته‌ها نشان می‌دهد علاوه بر این که زنان جوان به خصوص زنان ۱۹ تا ۲۴ ساله بیشتر از مردان جوان در معرض آسیب‌پذیری هستند، جهت و شدت تاثیر ویژگی‌های فردی و خانواری نیز بر آسیب‌پذیری آنان با یکدیگر متفاوت است. به این ترتیب که ملاحظه می‌شود آسیب‌پذیری زنان جوان بیش‌تر از مردان جوان متأثر از ویژگی‌های خانواری آنان است به‌طوری‌که در مورد زنان، ویژگی‌های خانواری نظیر سکونت در آبادی و زن بودن سرپرست، احتمال آسیب‌پذیری را افزایش و باسواد بودن و دارای همسر بودن سرپرست، احتمال آسیب‌پذیری را کاهش می‌دهد یا با نگاه از زاویه‌ی دیگر چنانچه زنان جوان در خانوارهایی زندگی می‌کنند که سرپرست آن به هر علت بدون همسر است، بیش‌تر در معرض آسیب‌پذیری قرار دارند. نرخ ۱۷ درصدی

آسیب‌پذیری در زنان جوان تنها (بدون همسر و غیر شاغل غیرمحصل) نیز از نکاتی است که نیاز به تامل و بررسی‌های کارشناسی بیشتر دارد.

در این مقاله، مفهوم آسیب‌پذیری جوانان بیان شد و نحوه‌ی تاثیر بعضی از ویژگی‌های فردی و خانواری بر تغییر احتمال آسیب‌پذیری آنان به تفکیک جنس مورد بررسی قرار گرفت و نشان داده شد برخی از گروه‌های خاص جوانان به عنوان مثال، زنان جوان به خصوص زنان جوان ۱۹ تا ۲۴ ساله، زنان روستایی، زنانی که به تنهایی زندگی می‌کنند و همین‌طور زنانی که در خانوارهای واقع در رده‌های پایین‌تر اجتماع از نظر فرهنگی و اجتماعی زندگی می‌کنند (با توجه به ویژگی‌های خانوار)، بیش‌تر در معرض آسیب‌پذیری هستند و توجه بیش‌تر مسئولان ذیربط را می‌طلبند. به نظر می‌رسد این موضوع جای بررسی بیش‌تر و عمیق‌تری دارد و متغیرهای بیش‌تری می‌تواند مورد توجه قرار گیرد لذا پیشنهاد می‌شود با استفاده از نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن که اطلاعات خانواری بیش‌تری را در دسترس قرار می‌دهد، الگوی آسیب‌پذیری جوانان به تفکیک جنس، گروه‌های سنی و شهری و روستایی مورد بررسی قرار گیرد و اثر متغیرهای کمکی دیگر نظیر وضعیت رفاهی خانوار نیز در نظر گرفته شود (به عنوان مثال با استفاده از ویژگی‌های مسکن و امکانات در اختیار خانوار و اطلاعات کمکی دیگر می‌توان خانوارها را به طبقات مختلف از نظر وضعیت رفاهی منتسب کرد). بررسی روند آسیب‌پذیری جوانان و شدت آن در طول زمان، با استفاده از داده‌های حاصل از آمارگیری از نیروی کار نیز از موضوعاتی است که می‌تواند با هدف ارزیابی سیاست‌های دولت در زمینه جوانان مورد توجه قرار گیرد.

مرجع‌ها

- [۱] آیت‌اللهی، سید محمد تقی؛ پوراحمد، سعیده؛ وکیلی، محمدعلی؛ حیدری، تقی (۱۳۸۴). مدل پروبیت و کاربرد آن در داده‌های پزشکی. اندیشه‌ی آماری، سال دهم، شماره‌ی یکم، بهار و تابستان ۱۳۸۴. صص ۳۶-۴۶.
- [۲] جوادی، مریم؛ هرنزی، فاطمه (۱۳۸۶). جوانان آسیب‌پذیر. جمعیت، شماره‌ی ۶۱ و ۶۲، پاییز و زمستان ۱۳۸۶. صص ۱۰۷-۱۱۲.

- [۳] سازمان ملی جوانان (۱۳۸۱). وضعیت و نگرش مسائل جوانان ایران، تهران.
- [۴] مرکز آمار ایران (۱۳۸۵). فایل‌های حاصل از آمارگیری از نیروی کار در فصل‌های بهار، تابستان، پاییز و زمستان.
- [۵] مرکز آمار ایران (۱۳۸۵). نشریه‌های نتایج آمارگیری از نیروی کار، فصل‌های بهار، تابستان، پاییز و زمستان.
- [6] Agresti, A. (2002). *An Introduction to Categorical Data Analysis*. Wiley, New York.
- [7] ILO. (2006). Technical Meeting on Decent Work Indicators (DWI) in Asia and the Pacific, 20-22 June, Bangkok, Thailand.
- [8] Levy, P.S. (1991). *Sampling of Populations: Methods and Applications*. Wiley, New York.
- [9] StataCorp. (1997). *Stata Statistical Software: Release 5.0*. Stata corporation, TX.

مریم جوادی

فوق لیسانس آمار

تهران، خیابان دکتر فاطمی، خیابان باباطاهر، خیابان شهید فکوری، شماره ۱۴۵، پژوهشکده‌ی آمار.
پیام‌نگار: m-javadi@src.ac.ir

فاطمه هرنندی

فوق لیسانس آمار

تهران، خیابان دکتر فاطمی، خیابان باباطاهر، خیابان شهید فکوری، شماره ۱۴۵، پژوهشکده‌ی آمار.
پیام‌نگار: harandi@src.ac.ir

مریم ذوالقدر

لیسانس آمار

تهران، خیابان شهید بهشتی، نبش احمد قصیر، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده‌ی اقتصاد، گروه آمار.
پیام‌نگار: zolghadr83@yahoo.com